

Looduslike pühapaikade andmekogu käsiraamat

Koostajad: Hiite Maja SA, Tartu Ülikooli looduslike pühapaikade keskus, Maavalla koda

Tartu

2012

1. Sissejuhatus

1. **Üldpõhimõtted**

Looduslike pühapaikade andmekogu eesmärk on koondada teavet looduslike pühapaikade kohta. See hõlmab pärimustekste, arheoloogilisi tähelepanekuid, intervjuusid, pilte, videosid jms, aga ka mitmesuguseid asjassepuutuvaid dokumente, inventeerimislehti, kaitsekirjeid. Erinevat tüüpi andmed asuvad eraldi moodulites ning seotakse tervikuks põhikirjeks. Lähemalt tuleb igast andmekogu moodulist juttu järgmises peatükis (2).

Erinevate andmekildude sidumine annab meile hea ülevaate mingi pühapaiga olemusest, sellega seotud uskumustest ning ka olukorra kohta. Pühapaiga kohta käivate andmete kompleksne vaatlemine võimaldab seega näha puudusi kaitseolukorras, ühtlasi pakub see väljavaateid paiga kaitse alla esitamiseks.

Töö andmekoguga võib jagada laiemalt kolmeks: andmete kogumine, andmete sisestamine ning andmete kodeerimine. Kodeerija, kes tegeleb sisestatud andmete tõlgendamise ja töötlusega, peab kindlasti kursis olema looduslike pühapaikade temaatikaga ning soovitatavalt omama teadmisi ka seonduvatest valdkondadest (arheoloogia, rahvaluule, ajalugu, loodusteadused jm), samuti peaks ta oskama läheneda andmetele allikakriitiliselt.

2. **Töö käik**

Töö käik peaks ideaalkujul välja nägema järgnevalt:

1. Andmete kogumine välitöödel, arhiivis või mujal.
2. Andmete sisestamine vastava mooduli kirjeks (teade, intervjuu, kaitsekirje vms).
3. Kirje esmane töötlus kodeerija poolt. Luuakse vastav põhikirje (vt punkt [2.3](#)) või seotakse olemasolevaga, luuakse kirjele Koht (vt punkt [2.2](#)) ning algandmete põhjal määratakse koha nähtuslikud tunnused (vt punkt [3.1](#)).
4. Teiste kirjete seostamine põhikirjega; kõiki olemasolevaid kirjeid kasutades luuakse pühapaigale Nähtuste kirje (vt punkt [2.4](#)). Vajadusel luuakse pühapaiga kompleks (komplekside kohta vt punkt [2.11](#)).
5. Nähtuste kirje ülevaatus teise kodeerija poolt, eriarvamuste lahendamine. See punkt on oluline silumaks tõlgendusprotsessi subjektiivsest loomusest tulenevaid ebatasasusi ning suurendamiseks andmekogu usaldusväärsust.
6. Piirangute seadmine pühapaiga andmete avalikustamisele andmekogu avalikus pooles (<http://andmekogu.hiis.ee/>). Suurt tähelepanu tuleb siinkohal pöörata isiklikele ja tundlikele andmetele.

2. Moodulid

1. **Sissejuhatus**

Andmebaas on jaotatud 9 mooduliks: Üldandmed, Nähtused, Kaitse, Teated, Intervjuu, Ülevaatus, Kogud, Ressursid ja Kompleks. Esimene ja kõige peamisem moodul, Üldandmed, koondab teiste moodulite üksikuid kirjeid (näiteks pärimustekst Teate moodulist, paiga kaitsekirje Kaitse moodulist, pilt Kogude moodulist jne) üksiku pühapaiga üldkirjeks. Üldistavalt võib seega öelda, et teistes

moodulites hoitakse teabekillukesi ning tervik luuakse neist Üldandmete mooduli kirjena (mida nimetame ka põhikirjeks).

Valides menüüst mooduli, satume esmalt mooduli kirjade nimekirja. Iga rida tähistab üht kirjet ning vajutades kirjele, satume vastava kirje koondvaatesse. Nimekirja annab sorteerida nimekirja päisest (näiteks id, viite, tüübi jms alusel – päise väljad on moodulites erinevad). Nimekirjas olles saab ka kirjeid kustutada kirje rea paremal ääres olevast ristikesest. Igale kirjele omistatakse andmebaasi poolt automaatselt id number, mille loendamine on igas moodulis eraldi – seega võib olla kirje id numbriga 10 nii Intervjuude kui ka Kaitse moodulis. Kirje kustutamisel jääb kustutatud kirje id reserveerituks ning seda uuesti ei kasutata. See aitab jälgida kirjade loomise järjekorda.

Nimekirja üleval on nn sakid, kus on mooduliga seotud olulised tegevused. Nii saab seal lisada moodulisse uusi kirjeid („Lisa“) ning mooduli kirjade seast otsida („Otsi“). Üldandmete moodulis on lisaks veel võimalus valitud kirjed eksportida Docx või Xls formaati; Teate moodulis on võimalik importida teateid Arheoloogilise ja pärimusliku kohainfo andmebaasist.

Nimekirjas on navigeerimise hõlbustamiseks järgnevad tegevuste erivariandid:

- „Shift“ klahvi all hoides kirje real klõpsates avaneb kirje koondvaade uues aknas.
- „Ctrl“ klahvi all hoides kirje real klõpsates avaneb kirje muutmisvaade.
- „Alt“ klahvi all hoides kirje real klõpsates avaneb valikaken linkidega valitud kirjega seotud teistele kirjetele.

Valides nimekirjast kirje avaneb esmalt koondvaade, kus kuvatakse kogu kirje kohta käiv info. Kirjet saab muuta muutmisvaatest (ülevalt sakk „Muuda“). Pärast muutmist tuleb vajutada ka „Salvesta“ nupule. Järgnevalt tuleb juttu erinevate moodulite väljadest ja iseärasustest.

2. Koht

„Koht“ ei ole küll eraldi moodul, kuid see on kõikide kirjade oluline osa. Asjaolu, et see on ülejäänud moodulist veidi eraldiseisev ning kõikide kirjade puhul ühesugune, siis käsitleks seda siin eraldi. Sidumaks teateid jms üldandmete moodulis esinevate pühakohtadega, saab igal kirjel määrata „koha“, kusjuures neid võib ühe kirje kohta olla rohkem kui üks.

Näide: on sisestatud intervjuu, kus juttu kahest pühapaigast – ühest pühakspeetavast puust ning muuseas mainitakse ka naaberkülas olevat allikat. Sellisel juhul lisatakse intervjuu juurde kaks „koha“: üks puu kohta, teine allika kohta.

Lähemalt väljadest:

- **Koha nimetus** – Üldiselt kõige parem tekstis avalduv toponüüm paiga kohta, selles võiks avalduda ka paiga olemus või tüüp (nt „Hiieallikas“, „Kabli määnd“). Kui toponüümi tekstis ei ilmne, kasutada vormi Küla + pühapaiga tüüp (nt „Nõmmküla ravikivi“). Väli on väga sarnane üldkirje „peamisele nimele“, kuid siinsel juhul on kõik tõlgendused vaid antud teksti piires. Niisamuti ei kasuta siin numbreid eristamiseks ühes külas sarnaseid toponüümita pühapaiku nagu põhikirjes – välja arvatud juhul, kui konkreetse tekstis ilmneb samasugune probleem. Vt ka punkti [2.3](#) (Põhikirje „Peamine nimi“).
- **Toponüüm** – Kirjes esinev(ad) toponüüm(id) konkreetse koha kohta.
- **Põhikirje** – Põhikirjega sidumine. Kuvatakse põhikirje „peamist nime“ ning „id“ koodi.
- **ERA kood** – ERA teate puhul lisada ERA poolt määratud kood.

- **ArhA koht** – Koha sidumine Arheoloogia andmebaasi kohaga.
- **Koha märkused** – Märkusteväli juhuks, kui on vaja põhjendada-selgitada valikut, miks mingit paika eraldi kohaks pidada või kui võib jääda arusaamatuks millist kohta tekstist õieti silmas peeti. Samuti kirjutada, kui on olnud raskusi mõne välja täitmisega (nt ei oska seostada mõne tänapäevase külaga).
- **Ajal. maakond** – Koha ajaloolise maakonna (enne 1917) määratlus. Täita alati.
- **Kihelkond** – Koha kihelkondlik määratlus. Täita alati.
- **Vana vald** – Varasem vallanimetus, kui kirjes seda mainitakse. Kui paik jääb mitmesse valda, eristada komaga, kusjuures põhilisem olgu esimene.
- **Mainitud küla** – Teates mainitud külanimi, kirjutada välja isegi kui kattub tänapäevasega. Kui paik jääb mitme küla piiresse, eristada need komaga, kusjuures põhilisem olgu esimene.
- **Talu** – Paiga asukohaga seotud tekstis mainitud talunimi.
- **Maakond** – Tänapäevane maakond. Täita alati.
- **Omavalitsus** – Tänapäevane omavalitsus. Täita alati.
- **Küla** – Tänapäevane külanimi, piiride osas vaadata Maa-ameti kaarti. Täita alati.
- **GPS X ja Y** – GPS koordinaadid juhul kui kirjes on olemas.
- **Muu** – Kõik muu oluline teave, mis aitab asukohta määrata. Nt „mõisahoonest 500m edelas, maantee ääres“.
- **Nähtuslikud tunnused** – Konkreetse kohaga seotud nähtuslikud tunnused. Tunnuste osas vt punkti [3.1](#) (Nähtuslikud tunnused).
- **Nähtuste kommentaar** – Märkusteväli nähtuslike tunnuste kohta juhuks, kui tundub vajalik oma valikuid põhjendada.

3. Üldandmed

Üldandmete mooduli eesmärk on koondada pühapaikade põhikirjeid. Põhikirjed seovad erinevate moodulite kirjeid üheks pühapaika iseloomustavaks tervikuks. Seega on võimalik põhikirje juurest näha kõiki pühapaigaga seotud teateid, intervjuusid, ressursse, kaitsedokumente jms. Üks põhikirje = üks pühapaik. Seepärast ongi Üldandmete moodul peamine tööriist andmete töötlemiseks, otsinguteks ning ekspordiks.

Üldandmete kirje (st põhikirje) juures saab ülevalt menüüsakist lisaks tavapärasele „Koondvaade“, „Muuda“ ja „Navigeeri“ vaadetele valida ka „Asukoht kaardil“, „Avalikustamine“, „Promopilt“ ja „Docx“.

Neist esimene, „Asukoht kaardil“, võimaldab vaadata ja muuta pühapaiga asukohta Google Maps kaardirakenduses. Lisaks näidatakse põhikirjes olevaid GPS koordinaadipunkte.

„Avalikustamine“ võimaldab muuta paiga avalikustamisega seotud seadeid. Avalikustatud moodulid ja väljad kuvatakse andmekogu avalikus pooles (<http://andmekogu.hiis.ee/>).

„Promopilt“ võimaldab valida Kogude (vt punkti [2.9](#)) seast pilti, mida kuvatakse pühapaiga põhikirje päises. Promopiltide valik moodustub kõikidest põhikirjega seotud kirjete piltide seast, võimalik on ka põhikirje endaga muutmisvaatest siduda pilti Kogude seast.

Üldandmete mooduli väljad:

- **Peamine nimi** – Nimi pühapaigale, mis võiks olla kõige levinum toponüüm. Seejuures oleks hea, kui toponüümist ilmneb paiga olemus (mis tüüpi paigaga tegu on). Kui ühtegi toponüümi pühapaigast teada ei ole, moodustada nimi järgnevalt: Külanimi + pühapaiga tüüp. Kui ühes

külas on juba samatüübiline paik, kasutada rooma numbreid (Nt „Vabamatsi raviallikas II“), kuid kodeerimisel lisada selgitus.

- **Toponüümid** – Kõik pühapaigaga seotud toponüümid (rahvapärased kohanimed).
- **LP-kood** – Moodustada kujul LPxxxx, kus x on number. Nt LP0001. LP-koodi saab pühapaik pärast edukat kodeerimist. „Kompleks“-tüüpi paigad koodi ei saa (samas saavad aga komplekspühapaigad, mis omavad mõnd teist pühapaiga tüüpi). Vt ka kompleksi moodulit punktis [2.11](#).
- **Kodeerija** – Kodeerija nimi.
- **Kompleks** – Näitab kuuluvust kompleksi. Muutmisvaatest saab kirjet kompleksiga siduda nii, et tuleb lahtrisse kirjutada kompleksi nimi (nii nagu see Komplekside moodulis on) ja seejärel avanevast rippmenüüst sobiv valida. Piisab ka paari esimese tähe kirjutamisest, misjärel pakutakse menüüs vähegi sobivaid. Uut kompleksi saab tekitada samas olevast nupust „Loo uus“. Komplekside kohta vt lähemalt Kompleksi mooduli osast punktis [2.11](#).
- **Tüüp** – Pühapaiga tüüp. Valida kõige sobivam. „Kompleks“ valida juhul, kui tegu on kompleksi vanema staatuses põhikirjega, mis iseenesest aga teadaolevalt pühapaik ei ole (vt komplekside osa punkt [2.11](#) tüüp 3). Lähemalt tunnustest punktis [3.2.1](#).
- **Leiu tüüp** – Pühapaigast leitud esemetüübid. Siia alla ei lähe ebamäärasemad teated, et midagi on viidud. Leiu tüübi alla lähevad vaid leiud, mida keegi on ise näinud või vähemalt ise viinud. Siin puhul tuleb arvesse võtta ka arheoloogilised leiud. Võib lisada ka üle ühe leiu tüübi. Lähemalt tunnustest punktis [3.2.2](#).
- **Märkused** – Siia märkuste lahtrisse lähevad kõik üldisemad märkused ja tähelepanekud, nt vajadusel selgitamine, miks sai konkreetne paiga tüüp valitud.
- **Ajal. maakond** – Pühapaiga ajaloolise maakonna määratlus.
- **Kihelkond** – Pühapaiga kihelkondlik määratlus.
- **Ajal. küla** – Teadetes mainitud külanimed, eristada komaga. Kui tänapäevane külanimi teiste seas ei figureeri, lisada seegi.
- **Talu** – Pühapaigaga seotud talu nimi.
- **Maakond** – Pühapaiga tänapäevane maakondlik määratlus.
- **Omavalitsus** – Tänapäevane omavalitsus, kus pühapaik asub.
- **Küla** – Tänapäeval kasutatav külanimi. Võib kattuda ajaloolise külaga, kuid kirjutada lahtrisse sellegipoolest. Piiride osas on abiks Maa-ameti kaart.
- **Muu** – Muu objekt, mis aitab pühapaiga asukohta määratleda, näiteks mõis, veekogu jne.
- **Asukoha kirjeldus** – Võimalikult täpne pühapaiga asukoha kirjeldus.
- **Koordinaadid** – GPS koordinaadid (X ja Y), punkti nimi panna võimalikult informatiivne. Näiteks „kivi asukoht“ või „hiie lõunaserv“ jne.
- **Link kaardirakendusse** – Link-tüüpi ressurss, mis viib kaardirakendusse, kus kuvatakse pühapaiga asukoht.
- **Ressurss** – Muu ressursi lisamine. Võib olla mõni asjakohane link, tekstifail vms.
- **Kogud** – Heli, pildi või videofaili sidumine pühapaigaga.

4. Nähtused

Iga pühapaiga kohta koostatakse pärast algandmete kodeerimist üks nähtuste mooduli kirje, kuhu koondatakse kõik erinevate teadetega seotud nähtuslikud tunnused. Pühapaiga nähtuste kirje peaks olema adekvaatne ülevaade pühapaigaga seotud uskumustest ja tegemistest, seepärast lisatakse sinna erinevatest kirjetest kokku üksnes tunnused, mis tunduvad (kodeerijale) tõepärasemad ja

autentsemad. Seega võimaldab see välja jätta ehk mõnes teates mainitud inimohverdusi jms, mis võib olla kellegi suure fantaasia vili ega paista seostuvat ajaloolise pärimusega. Sellega seoses on oluline, et nähtuste mooduli kirje vaataks teine kodeerija üle ning eriarvamused mõne punkti osas arutatakse koos läbi. Nähtuste kirje tegemisel on abiks Üldandmete koondvaade, kus vahetult üldandmete all kuvatakse automaatselt erinevatest teadetest kokku nähtuste tunnuseid.

Väljad:

- **Põhikirje** – Põhikirje viide.
- **Nähtuslikud tunnused** – vt punkti [3.1](#)
- **Kommentaar** – siia kirjutatakse kõik kahtlused ja selgitused, mis nähtuste kirjet tehes esile kerkisid.
- **Fenomenoloogia tehtud** – Panna linnukene kui pühapaiga fenomenoloogia on lõplikult tehtud, st ka teise kodeerija poolt üle vaadatud.

5. Kaitse

Kaitsemooduli eesmärk on koguda pühapaikade või nendega seotud muu objekti kaitsekirjeid. Sidudes need kirjed pühapaiga põhikirjega saab koondvaatest hea ülevaate pühapaika kaitsvatest dokumentidest. Kuna üks kaitsekirje võib kehtida enam kui ühe pühapaiga kohta (nt looduskaitseala puhul), siis käib pühapaikade sidumine kirjetega Kohtade abil, nende kohta vt punkti [2.2](#).

Väljad:

- **Tähistamine** – Tähise paigaldamise kuupäev.
- **Kaitstavus** – Näitab, missuguse kaitsega tegu on.
- **Tähise liik** – Kaitsetähise liik.
- **Lingid dokumentidele** – Viide kaitse alla võtmise dokumendile. Kui dokument on internetist kenasti kättesaadav (nt Riigi Teatajast), piirdume välislingiga (URL-tüüpi ressurss). Raskemini kättesaadavate dokumentide puhul, mis aga meil on olemas, lisame fail-tüüpi ressursi.
- **Mälestised** – Muinsuskaitse kirje sidumine mälestisega.
- **Kohad** – Kirje sidumine pühapaikadega. Kohtadest lähemalt punktis [2.2](#).
- **Eelis link** – Looduskaitse kirje sidumine EELIS andmebaasiga. Link peab olema URL-tüüpi ressurss.
- **Katastritunnus(ed)** – Kaitsekirjega seotud katastritunnus(ed). Väli täitub muinsuskaitsekirjete puhul automaatselt pärast sidumist muistisega.
- **Omanik(ud)** – Kaitsekirjega seotud isikud (pühapaiga all oleva maa omanikud), muinsuskaitsekirjete puhul täitub pärast kirje sidumist mälestisega väli automaatselt.
- **Kommentaariid** – Kaitsekirjet puudutavad märkused. Nt tähelepanekud kaitsekorralduse puudustest, vigadest MKA kaardil jne.

6. Teated

Teadete moodulisse koondatakse kõik pühapaikadega seotud teated, pärimustekstid jms, mis võivad pärineda nt MKA arhiivist, ERA andmebaasist, TÜ Arheoloogia andmebaasist, perioodikast, raamatutest, erinevatest arhiividest jne. Teateid ERA ja TÜ Arheoloogia andmebaasist on võimalik importida mooduli nimekirjavaatest sakkidest „Impordi Arheoloogia teated“ ja „Impordi ERA teated“. Nende puhul tuleb andmete importijal vaadata üle, kas tegu on täistekstiga või – nagu arheoloogiateadete puhul üldiselt – on tegu refereeritud pärimustekstiga. Sellisel juhul peaks andmete importija otsima viite abil üles algandmed ning sisestama muutmatul kujul kogu teksti.

- **Viide** – Teate võimalikult täpne viide. Arheoloogia andmebaasist teateid importides korrastada võimalusel viidet. Arhiiviviidete puhul kasutada üldiselt levinud vormi (nt ERA II 24, 287 (2)).
- **Tüüp** – Valik kolme variandi vahel: Arheoloogia andmebaasist imporditud teated, ERA andmebaasist imporditud teated ning kõik ülejäänud (Muu).
- **ArhA. teade** – Imporditud teate puhul viide Arheoloogia andmebaasi.
- **Koht** – Teatega seotud koht/kohad. Kohtadest lähemalt punktis [2.2](#).
- **Teate märkused** – Olulised märkused teate kohta (nt mis puudutab teate kättesaadavust), informandi kohta, teksti mitmetimõistetavused ja üldse kõik, mis väärib tähelepanu.
- **Redigeeritud tekst** – Teate tekst. Nurksulgudesse kursiivis vajadusel kommentaar koos kommenteerija nimega, näiteks [*Allar: ei saa aru, kas „n“ või „m“*].
- **Koopia originaaltekstist** – Märkida, kui tegu on üksühese originaalteksti koopiaga, mitte aga lühendatud või refereeritud variandiga.
- **Ressurss** – Teatega seotud ressursside lisamine.
- **Kogud** – Teatega seotud kogude lisamine.
- **Kodeerija(d)** – Kodeerija nimi.
- **Kodeeritud** – Märkida kui teade on kodeeritud.
- **Kodeerija märkus** – Kodeerija ning kontrollija märkusteväli.

7. Intervjuud

Intervjuude moodul koondab intervjuusid, mis puudutavad pühapaiku.

Väljad:

- **Viide** – Intervjuu võimalikult täielik arhiiviviide.
- **Rahvapärane kohanimi** – ?
- **Küsitletu** – Intervjueeritava andmed. Võimalik on lisada ka üle ühe küsitletu.
- **Koht** – Intervjuus kõneldud pühapaiga andmed, kohtade osas vt lähemalt punktist [2.2](#). Intervjuude puhul võiks koha märkustelahtrisse kirjutada veidi rohkem lahti mis intervjuu osast teave pärineb (juhul kui litereeritud tekst on hoomamatult pikk või on koht moodustatud litereerimata intervjuu põhjal vms).
- **Küsitلهja nimi/nimed** – Intervjueerijate nimed. Eraldada komaga.
- **Fotograafi nimi** – Intervjuu ajal fotografeerinud isiku nimi.
- **Küsitlemise aeg** – Intervjuu toimumise aeg.
- **Helinimestiku arhiiviviit** – Helinimestiku arhiiviviit.
- **Litereerija** – Litereerija nimi.
- **Helisalvestaja nimi** – Helisalvestaja nimi.
- **Filmija nimi** – Filmija nimi.
- **Küsitlemise koht** – Intervjuu toimumise koht.
- **Helinimestiku koostaja** – Intervjuu helinimestiku koostaja nimi.
- **Kodeerija** – Kodeerija nimi.
- **Märkused** – Intervjuud puudutavad muud olulised andmed, nt märkused, miks intervjuu üldse tehti (viide välitöödele näiteks) jms.
- **Intervjuu tekst** – Muutmatul kujul litereeritud intervjuu osa(d) koos metaandmete jms.
- **Kogud** – Intervjuuga seotud failide lisamine Kogude seast, näiteks videod, helifailid, pildid.

8. Ülevaatus

Ülevaatus moodulisse sisestatakse pühapaikade inventeerimislehed, mis hõlmab paiga loodusteaduslikku kirjeldust, arheoloogilisi tähelepanekuid, täpset asukohakirjeldust jms. Ehkki inventeerimislehel on olemas ka kohapeal kogutud pärimuse lahter, siis ülevaatus ajal kogutud pärimuse vormistamine eraldi teatena (viitega inventeerimislehele).

- **Ülevaatus number** – Inventeerimislehel olev ülevaatus number.
- **Ülevaatus kuupäev** – Inventeerimislehel olev ülevaatus teostamise kuupäev.
- **Ülevaatus teostaja(d)** – Inventeerimislehel märgitud ülevaatusel osalenud isikute nimed, eraldada komaga.
- **Täpne asukoha kirjeldus** – Inventeerimislehel olev pühapaiga asukoha kirjeldus.
- **Koht** – Mooduli kirje andmetel tuginev koht, võib olla enam kui üks (näiteks kui on inventeeritud laiem ala, kus on võimalik eristada mitmeid üksikobjekte). Kohtadest lähemalt punktis [2.2](#).
- **Koordinaadid** – Inventeerimislehel olevad pühapaiga GPS koordinaadid, saab lisada mitu punkti. Punktide juurde lisada arusaadav lühike selgitus.
- **Link kaardirakendusse** – Link-tüüpi ressurss kaardirakenduse jaoks.
- **Paiga mõõtmed** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaiga ulatusest või objekti suuruselt.
- **Skeem** – Ressurss; inventeerimisele tehtud pühapaiga skeem.
- **Asend põhikaardil** – Ressurss; inventeerimisel põhikaardile kantud asendikaart. Soovitavalt peaks olema välitöödel tehtud kaardimärgete põhjal koostatud arvutikaart. Selle puudumisel kasutada skaneeritud põhikaarti, kuhu välitöödel märgiti asend peale.
- **Pinnavormid** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaiga pinnavormidest.
- **Taimestik** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaiga taimestikust.
- **Põlispuud** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaigas olevatest põlispuudest.
- **Loomastik** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaiga loomastikust.
- **Kivid, kiviaiad, kivikogumid** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaigas leiduvaist kividest, kiviaedadest, kivikogumitest.
- **Veekogud** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaigas olevatest veekogudest.
- **Annid ja muud inimtegevusele viitavad märgid** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaigast leitud andidest jm inimtegevusele viitavatest märkidest.
- **Kõrvaline inimtegevus** – Inventeerimislehel olev kirjeldus pühapaigas täheldatavast kõrvalisest inimtegevusest.
- **Seisund** – Inventeerimislehel olev hinnang pühapaiga seisundile (1-5).
- **Taastatavus** – Inventeerimislehel olev hinnang pühapaiga taastatavusele (1-5).
- **Märkused** – Inventeerimislehe märkustelahter.
- **Arheoloogilised tähelepanekud** – Inventeerimislehelt saadud arheoloogilised tähelepanekud pühapaigas.
- **Kogud** – Inventeerimisega seotud piltide, videode, helifailide jm lisamine.

9. Kogud

Kogude moodulis kuvatakse LPA serveriruumis olevad meediafailid. Tüübilt jagunevad need Heliks, Videoks, Pildiks ja Kaustaks. Neid faile saab teiste moodulite kirjetega siduda. Nii võib olla nt intervjuu kirjega seotud intervjuu helifail ning pildid. Heli- ja videofailide puhul on võimalik ära

märkida ka üksikuid löike, mis hõlbustavad olulise info leidmist. Piltide osas kasutada JPG/JPEG ja GIF formaate.

Failide üleslaadimine käib FTP abil sylvester.ut.ee:22 kaudu. Uued failid indekseeritakse kord päevas.

10. Ressursid

Ressursside moodulis kuvatakse loodud ressursse, mis võivad olla lingid, mitmesugused failid, tekstid ning on võimalik ka Kogude moodulis olevast failist luua ressurss. Erinevalt Kogude moodulist, saab siin otse faile üles laadida (ei pea eraldi FTP serverisse sisse logima), kuid mõeldud on see väiksemate failide jaoks (näiteks Wordi dokumendid). Suuremate failide jaoks (helid, videod, ka pildid) kasutada siiski Kogude moodulit. Ressursse saab siduda erinevate moodulite kirjetega. Näiteks kõik lingid luuakse ressurssidena.

11. Kompleks

Paiga jagame osadeks kui objektid on iseseisvama väärtusega. Komplekside osas kasutame 4 mudelit:

1. Fenomenoloogiline seos objektide vahel. Maa-alalist seost ei ole, objektid võivad asuda eri küladel või märksa kaugemalgi. Luuakse **fenomenoloogiline kompleks**, kuhu lisatakse kõik seostatud põhikirjed. Vanema staatuses kirjet ei ole.

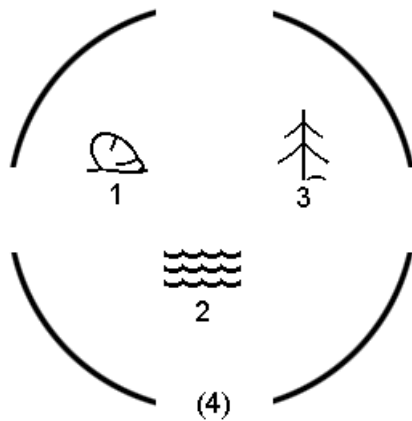
Näide 1: Jaanikivi (1) kohta teatakse, et seal puhanud püha Jaan pärast allika (2) juures käimist, kusjuures samas asunud kunagi ka üks eriline puu (3), mis rännanud aga uude kohta. Kõik kolm objekti on teineteisest piisavalt kaugel, et mitte lugeda naabruses olevaiks.

2. Naabruses asuvad pühapaigad, kuid ei ole mingeid andmeid, et neid oleks kuidagi omavahel seostatud. Samuti ei asu objektid selgelt piiritleval ühisel pinnavormil, mis võiks visuaalselt mõjuda ühendavana. Luuakse **maa-alaline kompleks ilma vanemata**, kuhu lisatakse kõik kirjed.

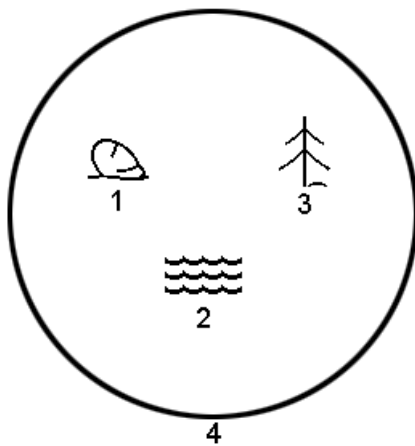
Näide 2: On vanapagana jäljega kivi (1), 250m kaugusel asub üks silmade raviks kasutatud allikas (2), läheduses ka maantee, mille ääres ristipuu (3). Pärimuslikku seost ega ka ühendavat maastikulist situatsiooni ei eksisteeri.

- Lähestikku asuvad pühapaigad, mida puhul maastikuline situatsioon lubab vaadelda ühtse tervikuna. Samas ei ole üldisema pinnavormi kohta ühtegi teadet ega pärimusjuttu. Luuakse **maa-alaline kompleks koos vanema staatuses põhikirjega** (põhikirje tüüp „kompleks“). Kompleksi lisatakse kõik pühapaigad, kuid mitte vastloodud „kompleks“ tüüpi põhikirjet (millel pärimuslikku põhja pole) – see jääb vaid vanema staatusesse. Vajalik on selline tüüp maa-alade kaitse alla võtmiseks.

Näide 3: Ühel seljandikul (4) asub liukivi (1), raviallikas (2) ning rändamispärimusega puu (3). Seljandikust endast pole aga ühtki pärimust, ei ole ka üksikobjektide vahel olevat ala kuidagimoodi eriliseks peetud vms.

- Klassikaline komplekspühapaik. Tuvastatud on pärimusega seotud üksikobjektid, kuid ka nendega seotud üldisem pinnavorm (näiteks mägi, mets) omab pärimust. Luuakse **maa-alaline kompleks, koos vanema staatuses pärimusega seotud pinnavormiga**. Kompleksi lisatakse kõik (sh vanema staatuses kirje) pühapaigad. Pinnavormi põhikirje tüüp ei ole pelgalt „kompleks“ vaid tegu on iseseisva pühapaigaga.

Näide 4: Ohvrikivi (1), raviallikas (2) ning püha puu (3) asuvad kõik ühel Hiimäel (4), mida peetakse pühaks paigaks.

3. Tunnused (klassifikaatorid)

1. Nähtuslikud

Pühapaigaga seotud nähtuslike (fenomenoloogiliste) tunnuste väljad. Kahtlemisel või uute tunnuste vajadusel küsida nõu. Mitmete väljade juures on osad tunnused läbiva suurtähega (nt Objekti liigi all „KIVI“), mis tähistab üldisemat kategooriat. Sellisele tunnusele järgnevad sageli alaliigid – nt KIVI järel Ravikivi, Ohvrikivi, Liukivi jne. Sedasorti tunnuste kasutamine käib järgnevalt: kui tegu on liukiviga, valida nimekirjast üldisem kategooria (KIVI) ning ka alaliik (Liukivi). See võimaldab kirjet nii kõiki kive (KIVI) kui ka üksnes alaliiki (Liukivi) otsides.

1. Objekti liik

Võimalikult täpne pühapaiga liigi määratlus. On täpsem kui põhikirjes olev pühapaiga „tüüp“.

Heiki kommentaar: “Kas LP arengukava II kategooria asjad (kalmed, lohukivid) – need, mille asukohad lokaliseeritakse, kuid mida põhjalikult ei inventeerita, siis ei lähegi andmebaasi? Kuhu need andmed siis saavad? Arvan, et andmebaasis peaksid nad kindlasti olema. Nende ja „päris“ pühapaikade eristamiseks peaks olema omaette lahter. Asukohaandmed läheksid andmebaasi kirja, aga muu jääks tühjaks.”

- KIVI – Kui on kuidagi eriline või pühadusega seotud kivi. Valida alati kui tegu on kiviga (sh mõne teise kiviga, nt ohvrikiviga).
- Ravikivi – Kõik kivid, millega pärimuse järgi on ravitud (sh moaljakivid jms).
- Ohvrikivi – Kivi, millega on seotud mingi ohverdamisrituaal. Valida ka siis kui läheb ka mõne teise liigi alla: nt ohvrikivi võib samal ajal olla ka ravikivi.
- Liukivi – Kivi, millelt on mingi rituaaliga (nt viljakusrituaaliga) seoses liugu lastud.
- Jäljekivi – nt Vanapagana jäljega kivi. Kultuuriline tunnus.
- Lohukivi – mitte „lohuga kivi“
- Muu lohik – füüsiline tunnus, märkida, kui on teada, et kivil on mingisugune lohk.
- Märgid kivil
- Vare - ebamäärane kivikogum. Kivikalme puhul ainult siis valime, kui tegu ongi kivivarekalmega.
- Plaatlood – Tasandiline paepaljand.
- KÖRGENDIK
- Mägi
- Saar
- Astang
- Paepaljand
- Liivakivipaljand
- NÕGU – Kõik nõgusad pinnavormid.
- Lohk
- Org
- Koobas
- Karst

- SOO
- VEEKOGU
- Järv
- Jõgi/oja
- Meri
- Veesilm
- PUISTU
- Mets
- Puuderühm – Lagedal kasvav väiksem puudesalu. Alates 2 puust. (Vanuse osas vajab arutelu)
- PUU
- Ravipuu/-põõsas – Kõik ravimisega seotud puud ja põõsad.
- Ohvripuu/-põõsas – Kõik ohverdamisega seotud puud ja põõsad kui ükski teine kategooria ei sobi.
- Lautsipuu
- RISTIPUU(D)
- 1 ristipuu
- 2-4 ristipuud
- Üle 5 ristipuu
- ALLIKAS
- Raviallikas – sh kõik silmaallikad jms.
- Ohvriallikas – Kui ravieesmärki pole, aga ohverdatakse.
- Ilmaallikas
- PÜHA ALA – Hiiealad jms. Ka kaardilt leitud toponüümid.
- PÜHAAED
- REOKOHT– Ohverdamissundusega paigad, sh ka reo-toponüümi mitte omavad.
- RISTTEE
- KALME- kui kalme ongi pühakspidamise objekt

2. *Puu/põõsa liik*

Puu liik, kui see on teada. Mitme puuliigi olemasolul märkida kolm olulisemat. Kui on teada ka alaliik, valida lisaks ka üleliik (nt nii „Lepp, hall“ kui ka lihtsalt „Lepp“), kusjuures kolme olulisemat liiki märkides mõjuvad need ühena.

- Haab
- Jalakas
- Jugapuu
- Kadakas
- Kask
- Kask, aru-
- Kask, soo-
- Kuusk
- Künnapuu
- Lepp
- Lepp, hall
- Lepp, sang-
- Mänd

- Pihlakas
- Pooppuu
- Pärn
- Remmelgas
- Saar
- Sarapuu
- Tamm
- Toomingas
- Vaher
- Viirpuu

Neid saab vajaduselt veel jooksvalt lisada ilma probleemideta. Tähelepanu tuleks osutada põhja- ja lõunaeesti erinevatele murdenimedele (et ei lisa eraldi „pettäi“ või „niinepuu“ jne).

3. *Allika liik*

Valida allika liik ning voolamise suund (kui on vooluveeline ja suund teada).

- Langeallikas – Tavaliselt nõlval ning sealt voolab välja oja
- Tõusuallikas – Tavaliselt nõos, moodustavad allikajärve
- Igritsev allikas – Tasandikul, tüma ala/soonik, vahel moodustavad allikasoo
- Põhi
- Kirre
- Ida
- Kagu
- Lõuna
- Edel
- Lääs
- Loe

4. *Rajatised*

Kõik inimtekkelised rajatised, mida tekstis mainitud. Vahet pole kas usutav või mitte. Põhikirje nähtuste juures erineb vaid juhul kui on vastuolud (kolmes teates kirjutatud pärnast, ühes aga männist). Kirja lähedad ka niisiis pärimuslikud rajatised, mille jälgi leitud pole.

- Kirik/kabel
- Kalme
- Aed
- Saun
- Kuju-sammas
- Kivimoodustis – vared, altarid, ringid
- Pinnasetööd – keldrid, kääpad, augukesed jm
- Kaev
- Rakked
- Muu

5. *Liigikindlus*

Paiga liigikindlus kodeerija arvates: kas teave on ajalooline pärimus või ise välja mõeldud? Usaldusväärsust lisab autori isik, teised sama paiga kohta (kinnitavad) teated jms. Ei hinnata siin mõistete kasutamist vaid antakse hinnang, kas tegu on ajaloolise pühapaigaga.

4 kategooriat:

- 1 – Selgelt ebaautentne
- 2 – Kahtlane – toponüüm kui alates EW ajast. Varasem on tõenäolisem.
- 3 – Tõenäoline
- 4 – Kindel pühapaik

6. *Tegevused*

Pühapaigaga seotud tegemised.

- Kummardamine
- Austamine
- Ohverdamine – eseme/aine viimine ja jätmine. Lautsi puude osas aga nt märkustesse selgitav jutt. Kui on vaid ande leitud, ohverdamisena kirja ei lähe (küll aga Anni liigi juurde).
- Ravimine
- Palvetamine – siia ka palumine ja tänamine.
- Puudutamine – Igasugune füüsiline kontakt.
- Söömine-joomine
- Tantsimine
- Tule tegemine
- Mängimine
- Liulaskmine
- Ennustamine
- Vande andmine
- Nõupidamine
- Muud usutoimingud
- Risti lõikamine
- Ilma muutmine
- Kahjustamine
- Laul-pillimäng
- Eksimine
- Üleloomulikud kogemused
- Matusetoiming
- Karistamine – sh üleloomulik karistus, pühapaik kui karistamise paik, inimese karistamine inimese poolt.
- Varandus – otsimine, leidmine, peitmine, nägemine (unes nt). Aga ka varandus kui nähtus („olevat varandus“).
- Pühaks pidamine
- Koos käimine

7. *Tegevuste aeg*

Pühapäigaga seotud tegemiste aeg, olgu kas ühe päeva lõikes, nädalapäevaga seotud või hoopis mõne pühaga vms.

- ÖÖPÄEV
- Hommik
- Päev
- Öhtu
- Päikeseloojang
- Öö (Heiki ettepanek: sellele veel alaliik "Kesköö")
- NÄDALAPÄEVAD
- Esmaspäev
- Teispäev
- Kolmapäev
- Neljapäev
- Kaduneljapäev
- Reede
- Laupäev
- Pühapäev
- AASTARING
- Uudseannid
- Tõnisepäev
- Suur reede
- Jaanipäev
- Hingedeaeg
- Jõuluaeg
- Aastavahetus
- KUUSEIS
- ELURING
- Sünd
- Kosjad
- Pulmad
- Matus
- Muu

8. *Olendid*

Pärimuses esinevad paigaga seotud olendid. Üleloomulikud tegelased, ametid, inimene

- Vanapagan/kurat – ja muud variandid (vanatühi jt), Juudas
- Jeesus
- Antonius/Tõnn – Tennüs jms ka.
- Jumal
- Taevajumal – Pikne, Uku, Pikker, Vanaisa, (Taeva-)Taat, Ukko, Ugol, Ogol, Vanemb, Äiu, Äi, Äike(ne) jms.
- Johannes/Jaan
- Peetrus

- Maarja
- Taara - Tooru, Toori, Tuuri jms
- Anne
- Muud pühakud
- Eksitaja – Üldnimetus, tegelane, kes eksitab: essütäjä, eskus, virp, hüüp, võrgitaja, vidaja
- Muu vaimolend – sh vaimud, tondid, kollid, hinged. Hiieneitsid jt.
- Haldjas
- Maa-alune
- Näkk
- Kirikutegelane
- Võimukandja – sh tsaarid, kuningad, mõisnikud, sõdurid
- Nõid
- Sorts - sortsilane
- Lesk
- Muu inimene
- Loom(ad) – sh ka üleloomulikud. Libahunt, hiiekoerad, aga ka külakoerad, karjatatud lehmad jms.

9. *Keelud*

Pühapaigaga seotud keelud ja tabud.

- Kurjad mõtted/sõnad – sh Vandumine/riidlemine, halba soovimine
- Avalikustamine – võõrastele paiga asukoha ja olemuse avaldamise keeld
- Vaikuse rikkumine – kas üldse kõnelemiskeeld või nt valjusti rääkimise keeld jms.
- Tagasi vaatamine
- Roojamine
- Reostamine – nt allikasse sisse astumine, otse sealt joomine jms.
- Niitmine – eesmärgipärane majandamine-korrastamine.
- Raiumine
- Kündmine
- Murdmine – okste, puude, siia alla ka lilled.
- Lõhkumine – ka aedade, kivide, kivivarede jms lõhkumine.
- Kaasa võtmine – mitte küttimise-korilusega seotud, mõeldud mingite muude objektide kaasavõtmise keeld.
- Küttimine-kalastamine
- Korilus – pähkliid, seemed, marjad. Lilled mitte.
- Loomad – loomade karjatamine, kaasa võtmine jms.
- Muu mõjutamine – kui üldiselt on keeld midagi paigas muuta-mõjutada-rikkuda. Keskkonna füüsiline mõjutamine.

10. *Ajalooline pärimus*

Märksõnad pärimusest, mis võivad viidata mõnele ajaloolisele sündmusele (nt jutt rootsi sõduritest viitab (Põhja-)Sõjapärimusele). Mittesihotstarbeline kasutus.

Heiki ettepanek: asendada ajalooline pärimus kategooriaga "Kohalugu", kuhu kirjutatakse paigaga seotud erilised sündmused. Nt kolhoosiaegsed lõhkumised jms.

- Karjatamine
- Maaharimine
- Raiumine
- Ehitamine
- Kaevandamine
- Reostamine
- Maaparandamine
- Kaitsmine
- Kivide lõhkumine
- Hukkamine/tapmine

11. Märksõna

Erilised pärimuses või toponüümides ilmnevad märksõnad. Nt kõik hiie-nimelised kohad siduda Hiie-märksõnaga.

- Sõda-lahing
- Katk-taud
- Hiis
- Uku
- Tõnn
- Taara – vt U. Sutrop „Taarapita, eestlaste suur jumal“ (Mäetagused). Kõiksugu erivariandid.
- Reo-, risu-
- Neitsi (Heiki lisas)
- Kolju (Heiki lisas)

12. Maastiku tüüp

Pühapaigaga seotud maastik. Kus objekt asub? Millisel pinnavormil?

- TASANDIK
- Plaatlood
- KÖRGENDIK – veealused objektid jätaks ära
- Mägi – kõik tavalised kõrgemad alad
- Saar – jõesaar, meresaar, soosaar, järvesaar
- Astang – peal või all, vahet pole. Mattunud pank.
- Paepaljand - pank
- Liivakivipaljand
- NÕGU
- Lohk
- Org
- Koobas
- Karst
- SOO
- VEEKOGU
- Järv

- Jõgi/oja
- Meri
- Veesilm – laukad, tiigid jm väikeveekogud mida ei nimetata järvedeks ega allikateks
- ÄÄRSUS
- Jõe/oja ääres
- Mere ääres
- Järve ääres
- Soo ääres
- KULTUURMAASTIK
- Öueala – eluhoonete lähedus. Tunde järgi tekstist välja lugeda.
- Viljelusmaa – Haritav maa: põllud, kultuurrohumaad, istandused jms. Oluline, et seda maad korrapäraselt küntakse või on küntud. Või üht liiki taime kultiveerimine.
- Rohumaa – sh pärandkultuurmaastik; (pool-)looduslikud niidud ja karjamaad jms.
- Teeäär
- Risttee
- PUISTU
- Mets
- Salu
- Puuderühm
- PUU JUURES
- LAGENDIK

13. *Anni liik*

Pühapaigaga seotud andide-ohvrite valik.

- Mündid
- Paberraha
- Ehted
- Hõbe
- Kuld
- Vask
- Muu metall(ese)
- Hobuseraud
- Nael
- Klaas
- Pael - Vöö, lõng, niit, nõör. Ka kilelindid, kuid sellisel puhul valida ka „Tänapäevane trüni“.
- Muu kudum – riided, riidetükid, rätid.
- SÖÖK – sh toidutegemise kõrvalsaadused. Nt rupsid, nahk.
- Mesi
- Marjad
- Kala
- Jook
- Piim
- Veri
- Sülg

- Loomad-linnud – selge loomaohver
- Tänapäevane trüni – 20. saj ja hiljem tekkinud esemeliigid: kommipaberid, lõhnakuused, kiletükid jm pisiesemed, mis juhuslikult taskus kätte on puutunud.
- Muu
- Anum – kui on ande viidud anum, anum on jäetud sinna, lüüakse anum puruks vms. Ka pamp on anum. Vakad ka.
- Süsi
- Inimene – inimsaadused, nt veri ja sülg jm.

14. *Meelestatus*

Kirjutada lahtrisse, kui tekstist ilmneb inimeste meelestatus-suhe-hoiak paigaga. Nt kas on kohta kardetud või vastupidi, püütud kaitsta ja eriliseks peetud. Ka negatiivne meelestatus oluline. Kõige põhilisem on siinkohal jutustaja enda isiklik suhe paigaga. Kui välja on kirjutatud, teha vastavasse kohta märke.

15. *Keskkonna anomaaliad*

Kõik tähelepanekud, mis viitavad paiga erilisele looduslikus mõttes, nt energiaväljade olemasolu, taimkatte eripära jms. Kui välja on kirjutatud, teha vastavasse kohta märke. Eksimine?

Heiki lisab mõtteid: “Silmapaistvalt jändrikud puud, allapoole kaarduvad oksad, teistsuguse taimestikuga alad (ringid, laigud), energeetiliselt „laadiv“ koht, väsitav koht”

2. *Üldandmed*

1. *Tüüp*

Tüüp on sarnane nähtuse mooduli liigile, kuid on sellest üldisem. KOPEERIDA!!! + KOMPLEKS

- Kompleks
- Kivi
- Mägi
- Mets/salu
- Reo – ohvrirundusega paigad.
- Lohk
- Puu/põõsas/rühm
- Ala – siin kõiksugu maa-alalised kohad, mis mujale ei sobi. Ebamäärane „koht“
- Allikas
- Saar – siin ka laiud, karid.
- Veekogud – jõed, ojad, järved, merealad va allikad
- Koopad – sh karstialad
- Kivivare –
- Pühaaed
- Märgala – sood-rabad, üleujutatavad alad
- Risttee – ainult juhul kui pärimus.
- Kalme – Ükskõik kas muinasaegne või hilisem
- Kabeliase – Kui pärimus ohverdamisest/palvetamisest ning ainult siis kui on seotud loodusliku pühapaigaga. Nt, kabelimäe ühtlasi ohvikivi.
- Muu muistis – ka nt lohukivi kui pole pärimust.

2. *Leiu tüüp*

Eristada taigadega seotud leide juhuslikust materjalist (prügi kõrvalise inimõju tulemusena, lõpnud loomad jms). Eeldatavalt usuliste toimingutega seotud esemed.

- Annid
- Poti- ja klaasikillud
- Luud (inimese) – Ehk on see kolmikjaotus luude osas liiast? Samas on väga oluline ja suur vahe inim- ja loomaluuleidudel. Ilmselt võiks inimluud olla üldse kõige tähendusrikkamad leiud?
- Luud (looma)
- Luud (teadmata)
- Ehted – Siia alla võiksid minna kõiksugu uuemad ja vanemad ehted, ehk materjal pole siinkohal oluline. Kas peaks olema sõna ainsuses („ehe“) või mõlemad korraga („Ehe/ehted“)? (Heiki ettepanek: kasutada „Ehe/ehted“)
- Raha
- Metallesemad – Kui nt pole tegu ehetega (või pole teada).
- Kudum – Ka lõngad, paelad, nõörid jms.
- Süsi – Viitab tuletegemisele ja/või mingile rituaalile.
- Väärismetall – Hõbe, kuld
- Toiduained – siia ka joogid
- Muu

3. *Kaitse*

1. *Kaitstavus*

- Kultuurimälestis
- Maastikukaitseala
- Kaitstav looduse üksikobjekt
- Natura 2000 ala
- Looduskaitseala
- Rahvuspark
- Hoiuala
- LK Piiranguvöönd
- LK Sihtkaitsevöönd
- LK Reservaat
- MK Kaitsevöönd
- MK Muinsuskaitseala

2. *Tähise liik*

- Kultuurimälestis - plekktahvel
- Kultuurimälestis - plastpost
- Looduskaitse - betoonpost
- Looduskaitse - plekktahvel
- Muu

4. Lisad

1. Pühad

Allikad: <http://www.maavald.ee/maausk.html?op=rubriik&rubriik=61> ja <http://www.folklore.ee/Berta/kalender.php>

- Näärid (01.01)
- Kolmekuningapäev (06.01)
- Nuudipäev (13.01) e kanutipäev
- Korjusepäev (14.01.)
- Taliharjapäev (17.01) e kesktalvepäev, jõuluemapäev, tsiapäiv, sianäü püha, tõnisepäev, tõniksepäev, tennüs- ja tinnüspää.
- Pudrupäev (02.02.)
- Luuvalupäev (09.02.)
- Kihlakud (05.02.-07.03)
- Eidepäev
- Sirgupäev (09.03.)
- Kevadine pööripäev (20.-21.03)
- Marjapunapäev (25.03.)
- Urbepäev (17.03 - 20.04.)
- Vaikne nädal (17.03.-23.04.)
- Kynnipäev (14.04)
- Munapyha (22.03.-26.04.)
- Karjalaskepäev (23.04)
- Maahengaus (01.-02.06)
- Ligupäev (09.05)
- Suvisted
- Suured päevad (21.-24.06.)
- Heinaleedo (02.07)
- Karusepäev (13.07)
- Jaakapäev (25.07.)
- Jakepäev (29.07)
- Esimene rukkiemapäev (10.08.)
- Suur rukkiemapäev (15.08.)
- Viimane rukkiemapäev (24.08.)
- Peko pyha (09.)
- Ussi urguminemise päev (08.09.)
- Sygisene pööripäev (22.-23.09)
- Kasupäev (29.09)
- Kolletamispäev (14.10.)
- Hingedeaeg
- Haneõhtu ja lamba emapäev (24./25.11.)
- Mardipäev (10.11.)
- Jõulud